Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2011 жыл 2-чи июль, шабат кюн.
№ 126 (18797)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ **ВРЕМЯ** ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы артисти» деген ат атауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Тепсеу искусствода уллу жетишимле болдургъанлары эмда миллетле арасында байламлыкъланы кючлендириуге салгъан къыйынлары ючюн «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы артисти» деген атны атаргъа:

Истомина Марианна Анатольевнагъа - Сибирьни Красноярскеде М. Годенко атлы къырал академия тепсеу ансамблини балетни солисткасына;

Матус-Марчук Александр Викторовичге- Сибирьни Красноярскеде М. Годенко атлы къырал академия тепсеу ансамблини балетмейстери-постановщигине;

Моисеев Владимир Борисовичге - Сибирьни Красноярскеде М. Годенко атлы къырал академия тепсеу ансамблини художестволу башчысына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти **А. КАНОКОВ**.
Нальчик ш., 21-чи июнь 2011 жыл, №100-УП

Парламент

Тийишлилеге - саугъала

КъМР-ни Парламентини жаз башы сессиясы республиканы социально-экономика сферасында жетишимли болгъан гражданларын сыйлы грамотала бла саугъалау бла жабылгъанды. Ол кюн ала 40-дан артыкъ адамгъа берилгендиле.

Спикерни къолундан ол саугъалагъа врачла, юристле, спортсменле, алимле, преподавательле, культураны къуллукъчулары, къырал къуллукъчула эм башхала тийишли болгъандыла. Чеченланы Ануар алагъа республиканы айныууна салгъан къыйынлары ючюн ыспас этгенди эм бу саугъала аланы мындан ары да ахшы жетишимле болдурургъа кёллендирирлерине ийнаннгъанын билдиргенди.

Саугъаланнганланы атларындан депутат корпусха ыразылыкъ сёзню РАН-ны КъМР-да илму арасыны председателини заместители Улакъланы Махти айтханды. Ол энчи кесине бу саугъаны магъанасы уллу болгъанын чертгенди. Дзюдодан сабий-жаш тёлю школну тренер-преподатели Мухамед Емкужев а Чеченланы Ануаргъа республикада спортну айнытыугъа салгъан къыйыны ючюн ыспас этгенди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

СУРАТДА: Чеченланы Ануар бла Зарема Камбиева.

АПК

Терек бахчачылыкъны терк айнытырча

Къабарты-Малкъарда кёпжыллыкъ битимле 1,2 минг гектаргъа жууукъ жерде ёсдюрюлюп тургъандыла, ол санда терк тирлик берген терек бахчала 524 гектарда, жюзюм 238 гектарда. 2007 жылдан башлаб а республикада кёпжыллыкъ битимле 3,5 минг гектарны аладыла. Жюзюм бахчала да жыл сайын кёпден-кёп бола барадыла, ала бюгюнлюкде бир минг гектарны аладыла.

Нанықъ бахчаланы саны да 600 гектаргъа дери жетгенди. Тирликни терк берген терек бахчачылыгъ а бютюнда таукел атламла бла айныйды эм ала бюгюнлюкде бир минг гектардан аслам жерни аладыла, деп билдиргендиле бизге КъМР-ни Эл мюлк министерствосуну пресс-службасындан.

КъМР-ни Правительствосуну кёп болмай къабыл этген бегимде жерчиликни бир-бир бёлюмлерине республикалы эм федеральный бюджетледен субсидияла берилликлерини юсюнден айтылады. Ол а аграрийлеге кёпжыллыкъ битим бахчаланы санын ёсдюрюрге ахшы къошакъ болушлукъ боллукъду.

2010 жылда аллай бахчала къурааргъа субсидияла жалан да республикалы бюджетден бёлюннгендиле – 13,7 миллион сом чакълы бир ахча. Быйыл а ол тарих 35,2 миллион сомгъа жетер деп сакъланады, ол санда федеральный бюджетден 15 миллион сом эм республикалы бюджетден да 20,2 миллиондан артыкъ ахча.

Ол ырысхы, энчи мюлклери болгъан гражданланы къошмай, жемиш, нанықъ тирлик терк берген терек, питомник бахчала къурап, алагъа тынгылы къарап, бай тирлик алыр ючюн, эл мюлк товарла чыгъарычулагъа берилликди. Аланы уа хар бирини быйылгъы финанс жылгъа 50 гектардан аз болмагъан терек эм жюзюм, тирлик терк берген эки гектарлыкъ терек бахчалары, юч гектардан кем болмагъан питомниклери, он гектарлыкъ юлкюлю нанықъ ёсдюрген жерлери болургъа керекди.

Былтырны итогларына кёре, Къабарты-Малкъарны битеу тюрлюлери 82 минг тонна жемиш-нанықъ продукция жыйгъандыла эм алай бла регионубузну халкъыны аладан излемлерин толу жалчытхандыла.

Бизни корр.

КъМР-ни ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНДА

Элбрусчулагъа - компенсацияла

Элбрус районда терроризмге къажау операцияны хатасын азайтыр мурат бла 102 адамгъа 15 мингишер сом берилликди. Ол жаны бла оноуну республиканы башчысы этгенди. Битеу да бирге элбрусчулагъа 1,5 миллион сом бёлюнеди. Аны юсюнден КъМР-ни Правительствосуну кезиулю жыйылыуунда белгили болгъанды.

Кенгешде битеу да бирге 20 буйрукъну проекти сюзюлгенди. Аны премьер-министр Иван Гертер бардыргъанды.

Биринчиден, министрле жылны ючюнчю кварталында ишлерини планын къабыл кёргендиле. КъМР-ни башчысыны Администрациясыны таматасыны орунбасары Сафраил Кучмазоков, озгъан кварталда тамамларгъа белгиленнген ишлени жартысы окъуна толтурулмагъанын белгилеп, тизмени жарашдыргъанда эсли болургъа чакъыргъанды.

Жыйылыуда КъМР-ни иелигинде болгъан мюлкню приватизациясыны планына да тюрлениуле кийирилгендиле. КъМР-ни къырал ырысхыгъа эм жер байлыкълагъа башчылыкъ этиу жаны бла министри Хабдульсалам Лигидов билдиргеннге кёре, чекленнген жууаплылыгъы болгъан предприятияланы акцияларын, жеринден тепдирилмеген бир ненча объектни сатаргъа белгиленеди. Алай бла республикалы бюджетге 320 миллион сом къошуллукъду. Министр айтханнга кёре, кёп болмай республиканы иелигинде болгъан объектлени инвентаризациясы бошалгъанды. Анга кёре приватизация планнга жангы тюрлениуле да этилирге боллукъдула.

Министрле «КъМР-ни иелигинде болгъан мюлкню хакъсыз муниципалитетге бериуню юсюнден» буйрукъну да къабыл кёргендиле. Хабдульсалам Лигидов айтханыча, республиканы иелигинде болгъан эки отоулу фатар Нальчик шахаргъа ётдюрюлгенди. Ызы бла аны Ислам Тамазовха берликдиле. Ол милициячыды, кеси да алгъаракълада энчи операцияны кезиуюнде жаралы болгъан эди.

«Эл мюлк жерлени промышленный, энергетика, телевидение, информатика, космос бла байламлы ишни къурау, къоркъуусузлукъну жалчытыу эм башха категориялагъа кёчюрюуню юсюнден» буйрукъгъа тийишлиликде уа Хатуей элни тийресинде жайлыкъла (72 га) промышленныйге кёчюрюледиле. Былайда зыгъыр-юзмез жарашдыргъан завод ишленирикди. Шалушкада 0,45 гектар сюргю жер а алайдагъы автозаправканы кенгертирге бериледи.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЮБИЛЕЙ

Жашау бла бирге атлай

Бараз кюн Къырал концерт залда «Кабардино – Балкарская правда» газетни 90 – жыллыкъ юбилейин белгилегендиле. Ары республиканы Правительствосуну Председатели Иван Гертер, Парламентни депутатлары, министрле, аланы бла ведомстволаны келечилери, газетни окъуучулары, башха къонакъла да келген эдиле.

Жыйылыуну бардыргъан Музыка театрны солисткасы Джульетта Мезова алгъа сахнагъа «Кабардино – Балкарская правданы» баш редакторун Сусанна Мезованы чакъыргъанды. Ол бу изданияны тарыхындан къысха айтханды. Газет 1921 жылны июнь айны 1-де орус тилде чыгъып башлагъанды. Бир ауукъдан ол, ючге бёлюнюп, малкъар, къабарты тилледе да басмаланнганды. Газет а атын кёп кере тюрлендиргенди: «Ленинский путь», «Социалистическая Кабардино – Балкария», «Кабардино – Балкарская правда». Анча жылны ичинде аны чыкъмагъан заманы болмагъанды. Жаланда Уллу Ата журт урушну кезиуюнде, немислиле Нальчикге киргенлеринде, аллай амал табылмай, листовкала басмаланнгандыла.

Изданияда атлары белгили болгъан жазыучула, журналистле ишлегендиле. Аны тематикасы, бети да тюрлене тургъанды. Алай газетни баш борчу материалланы магъаналарын тюрлендирмей, терк, профессионал даражада хазырлау болгъанлай къалгъанды. Юбилей ингирде бу изданиягъа уллу къыйын салгъан адамланы атларын къайтарып – къайтарып эсгергендиле: Б. Черемисин, М. Иофин, Е. Белгорокова, Р. Кроник, Теппеланы А., А. Шепелев эм башхала.

Борис Мазихов Сусанна Мезованы саугъалайды.

Иван Гертер Наталья Белыхни алгъышлайды.

«Кабардино – Балкарская правда» республиканы Правительствосуну бла Парламентини газети болгъаны себепли аны бетлеринде аслам жер аланы ишлерин ачыкълаугъа бериледи. Бюгюнлюкде халкъланы ахшы адет – тёрелерине, культурагъа, спортха, башха сфералагъа да эс бурулгъанлай турулады. Шёндюгю журналистлени да атларын сагъынып, Сусанна Мезова, коллегаларын юбилей бла алгъышлап, мындан ары да жетишимле тежегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жыйылыу

Производствода къолайлы болумла къураргъа

Урунуу эм социальный айнытыу министерствода урунууну къоруулау жаны бла ведомствола аралы республикалы комиссияны жыйылыуу болгъанды. Анда быйыл апрельни биринчисинден отузусуна дери бардырылгъан айлыкъны итоглары чыгъарылгъандыла.Башда сагъынылгъан ведомствону башчысыны заместители Сергей Голочалов доклад этгенди.

- Урунууну къоруулауну айлыгъын къураууну эмда бардырыуну юсюнден Болумгъа кёре, - дегенди ол, - Май, Чегем, Прохладна, Урван, Терк, Бахсан муниципальный районланы, Бахсан эм Прохладна шахар округланы администрацияларыны башчылары тийишли бегимле къабыл этгендиле. Районланы бир къауумларында семинар-кенгешле бардырылгъандыла. Алагъа къатышханла жыйышдырылгъан сынауларыны, оборудованияны жангыртыуну, урунууну игилендириуге онг берлик жангы технологияланы сингдириуню юсюнден айтхандыла.

Прохладна районда 32 организацияны башчыларыны бла специалистлерини ишни къурау жаны бла юйрениу дерслери – окъуулары бардырылгъанды. Урван районну ведомствола аралы комиссиясыны членлери «Урунууну къоруулауну арасы» ОАО-ну мурдорунда чекленнген жууаплылыкълары болгъан бир къауум обществоланы урунууну къоруулауну юсюнден законодательствону излемлерин къалай сакъланнганларын тинтгендиле, энчи къорууланыуну сертификация кереклерини, норматив, справочный литератураны, плакатланы бла къоркъуусузлукъну белгилерини кёрмючю къуралгъанды.

- Болсада айлыкъгъа ведомстволаны барысы да бирча къатышмагъандыла, - дегенди Н. Голочалов. - Ала Промышленностьну, связьны эм информатизацияны, Саулукъ сакълауну, Билим бериуню эмда илмуну министерстволарыдыла, Лескен муниципальный районну бла Нальчик шахар округну Урунуу эм социальный айнытыу управленияларыдыла.

Урван муниципальный районну Урунуу эм социальный айнытыу управлениясыны урунуу халла жаны бла бёлюмюню таматасы Хабас Хабитежев, «Къабмалкъремстройсервис» ООО-ну урунууну къоруулау жаны бла специалисти Карина Говорухина, саулукъ сакълауну «Май район больницасы» медицина учреждениясыны баш врачы Виктория Гриськова докладла этип сёлешгендиле. Ала кеслерини коллективлеринде ишни болумуна анализ этгендиле, болгъан проблемаланы тамамлауну юсюнден тийишли предложенияла бергендиле.

Жыйылыуда производствода чып тюшюуню эмда профессионал аурууланы азайтыу жаны бла алгъадан этиллик мадарлагъа ахча бериуню юсюнден вопросха къаралгъанды. РФ-ни Социальный страхования фондуну КъМР-де регион бёлюмюню производствода чып тюшген тапсыз кезиуледен бла профессионал аурууладан страхованияны къурау бёлюмюню таматасы Лариса Ахметова доклад этгенди.

КъМР-ни Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну пресс-службасы.

Жангылыкъла

«Машук- 2011»

Хунерликлерин кёргюзтюрге ашыгъадыла

Ючюнчю июльда Пятигорск шахарда «Машук-2011» жаш тёлю билим бериу лагерьни къууанчлы халда ачылыуу боллукъду. Анга СКФО-ну хар регионундан жаш адамла къатышырыкъдыла. Къабарты-Малкъардан онсегиз-отуз жыллары толгъан 240 къыз бла жаш барлыкъдыла. Форумну баш борчу хар жаш адам кесини командасы бла хунерлилигин кёргюзтюрча, къыралдан, жамауатдан да болушлукъ алырча, башха халкъланы, динлени, регионланы келечилери бла байламлыкъла тохташдыралырча майдан къурагъады.

Жыйылгъанла къыралны эм иги преподавательлери хазырлагъан билим бериу программалагъа тынгыларыкъдыла, тюрлю-тюрлю сфералада баш усталагъа кеслерини проектлерин кёргюзтюрюкдюле, Къырал Думаны келечилери жамауат къуллукъчула, бизнесменле бла тюбеширикдиле. Форумда «Национальные перспективы» фонддан берилген грантланы битеулю ёлчеми жюз миллион сом боллукъду.

Программа

Ахшы себеплик

КъМР-ни Эл мюлк министерствосуну пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, «2013 жылгъа дери элни социальный айнытыу» федеральный целевой программаны жашауда бардырыуну чеклеринде быйыл Къабарты-Малкъарны эллеринден 105 юйюрге кеслерини жашау журтларын игилендирир онг бериледи. Аладан 50-си жаш юйюрледиле.

Бу программагъа къырал 83 миллион сом бёлгенди. Аладан 62 миллиону федеральный бюджетден, къалгъаны уа республиканыкъыйнданды. Битеу да ол ахчагъа элледе 12 минг квадрат метр жашау журт хайырланыргъа берилликди.

Семинар

Сёз айырыу кампанияны юсюнден баргъанды

Роскомнадзорну Къабарты-Малкъарда управлениясында республиканы асламлы информация органларыны келечилерини къатышыулары бла Къырал Думагъа айырыулагъа жораланнган семинар-кенгеш болгъанды. Аны управленияны таматасы Юрий Бочаров бардыргъанды. Дагъыда семинаргъа РФ-ни ФСБ-ны КъМР-да управлениясыны къуллукъчусу Ратмир Вологиров да къатышханды.

Кенгешде бир къауум вопросха къаралгъанды. Аладан бек магъаналылары айырыу кампанияны кезиуюнде газетле, телевидение, радио законодательствону жорукъларын сакълаугъа эм «Асламлы информация органланы юслеринден» законну излемлерин толтуруу бла байламлы эдиле.

Жыйылгъанланы алагъа соруулары кёп эдиле. Роскомнадзорну келечилери алагъа тынгылы жууапла бергендиле эм айырыуланы кезиуюнде кандидатлагъа басма органлада къаллай бир жер, эфирде да заман берилирге керек боллугъуну юсюнден айтхандыла.

Къайгъырыу

Эм гитчелеге - оюн майдан

Прохладна муниципальный районну Малакановское элини школунда сабий оюн майдан къуралгъанды. «90-чы жылланы ахырында сабий сад школгъа къошулгъан эди. Андан сора балала хауада ойнарча неда дерсле бардырырча жерсиз къалгъандыла. Бу проблема бла биз районну жер-жерли администрациясыны башчысы Александр Василенкогъа баргъаныбызда, ол болушургъа айтхан эди», - дейди школну директору Сотталаны Фатима.

Бусагъатда аны тийресинде сабийле ойнагъан майданчыкъ турады. Анга бюджетден 75 минг сом бёлюннгенди.

Былтыр сабийлеге оюн майданла Учебное элни кёп къатлы юйле болгъан микрорайонунда эм Лесное элни Мадаият юйюню тийресинде къуралгъан эдиле. Алада къызчыкъла бла жашчыкъла гыллыучалада учадыла, тюрлю-тюрлю оюнла ойнайдыла, заманларын зауукълу ётдюредиле.

Фестиваль

Делегациябыз Бобруйскге атланнганды

Бахсан шахарны администрациясыны пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, Къабарты-Малкъарны делегациясы Белоруссияда Бобруйск шахарда бардырылгъан халкъ чыгъармачылыкъны «Шуёхлукъну гюллери» халкъла аралы фестивальгъа атланнганды. Анга «ДжэгуакIуэ» халкъ ансамбль, Шогенцуковланы тукъумларыны келечилери эм белгили поэт Али Шогенцуковну туудугъу, алим Мадина Хакуашева киргендиле.

Белгилисича, Бобруйск шахарны бла бизни республиканы Уллу Ата журт урушну кезиуюнде болгъан жарсыулу иш, башхача айтханда уа, андагъы концлагерьде белгили къабартылы поэт Алий Шогенцуков ёлгенди. Ол шахарны адамлары аны сыйын кёргенлей келедиле. Анга андагъы библиотекаладан бири Али Асхадовични атын жюрютгени да шагъатлыкъ этеди.

Тирлик жыйыу

Жашил къудорудан – консервала

Бизни республикада эртте жетген жазлыкъ битимлени тирлигин жыйыу башланнганды. Мюлкле бу кампаниягъа хар жаны бла да иги хазырланнгандыла. Урван районну Герменчик элиндеги чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Агро 07» обществода да алай. Аны жерчиликде урунннганлары отуз гектардан аслам жерде жашил къудоруну жыйгъандыла. Ал тергеулеге кёре, хар гектарны тирликлилиги 35 центнерге жууукъду. Битеу да оруллугъу уа 147 гектарды.

Битеу алып айтханда уа, районда бу битим быйыл 556 гектарда ёсдюрюлгенди. Районну эл мюлк эм аш-азыкъ управлениясындан бизге билдиргенлерине кёре, жашил къудоруну заманында жыйып бошаргъа битеу онгла бардыла. Битеу тирлик консервалагъа жиберилликди. Жарашдырыучу предприятияланы асламысы уа продукцияны алыргъа хазырдыла, бир-бирлери уа андан консервала этип окъуна башлагъандыла.

Материалланы басмагъа ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат, Ирина ЛУПЫРЁВА хазырлагъандыла.

Шимал Кавказ кюн сайын — 2 бет

Ахмет Ясави атлы университет сакълайды сизни — 3 бет

Законлукъну къажыкъмагъан жакъчысы — 3 бет

Шуёхлукъ тёгерекни къууатлайды — 4 бет

Жашау бла бирге атлай

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ингирде алгъышлаула, саугъала кёп эдиле. Сахнагъа чыкъгъан хар бири да газетни бетлеринде республиканы тарыхы, бюгюнгю кюню да шарт кёрюннгенин айтхандыла. Анда материалланы сюйюп окъугъанларын, ахшы адамларыбызны, жетишимлени юслеринден жазгъанларын да иги тёреге санагъандыла.

КъМР-ни Билим бериу министерствосуну секторуну таматасы Светлана ТОХОВА Залина Бербековань алгъышлайды.

Президент Арсен Каноковну алгъышлау сёзюн Александр Власов окъугъанды, коллективни юбилейи бла алгъышлагъанды. Ол Наталья Конарева КъМР-ни Сыйлы грамотасына тийишли болгъанын, Умарланы Люазагъа «КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу», Альберт Дышеков бла Светлана Шамакинагъа «КъМР –ни сыйлы журналисти» деген сыйлы атла аталгъанын билдиргенди.

Парламентни атындан келген Татьяна Саенко да, газет хазна къалмай бир ёмюр тенгли чыкъгъанын белгилеп, анда ишлеп кетгенле республикалы журналистикасыны тарыхына алтын харфла бла жазылгъанларын айтханды. Сора Анна Габуевагъа, Инна Погореловагъа, Кожакова Майягъа эм башхалагъа Парламентни Сыйлы грамоталарын бергенди.

Правительствону Председатели Иван Гертер да, газетни чыгъып башлагъан озгъан ёмюрню 20-чы-30-чу жылларын эсгерип, ол кезиуде къайры да, ат арбала бла жетип, жайлыкъладан, узакъ элледен да хапар билдирип тургъанын уллу хурмет бла айтханды. Ызы бла Иван Константинович Гуртуланы Расул, Нататья Белых эм Залина Бербекова Сыйлы грамотала бла саугъаланнганларын туура этгенди.

КъМР-ни Журналистлерини союзуну таматасы Борис Мазихов да РФ-ни Журналистлерини атындан коллегаларын алгъышлагъанды. Ол газетни баш редактору, дагъыда бир къауум ишчи дипломлагъа тийишли болгъанларын айтханды.

КъМР –де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный Зумакъулланы Борис республикалы СМИ –ле бла шуёхлугъун бир заманда бузмайды. Бу жол да ол, кенгде къалмай, Бёзюланы Фатиманы бла Зинаида Мальбаховалы саугъалагъанды.

Борис Паштов Умарланы Люазаны саугъалайды.

«Амикс» жыр къауум жырлайды.

Республиканы Жаш тёлюню эмда жамауат биригиулени ишлери жаны бла, Культура, Билим бериу эм илму, Урунуу эм социальный айнытыу, Ич ишлени министерстволары, ДОСААФ, чекчиле, курорт «Нальчикден», башхала да газетни юбилейи бла алгъышларгъа келген эдиле. Ала да, анда ишлегенлеге ыразылыкъларын билдирип, журналистлени бир къауумуна сыйлы грамотала, башха саугъала да бергендиле.

Къайсы издания да окъуучусуз болмайды. Ол ингирде залда «Кабардино -Балкарская правданы» эртеден бери жаздырып, окъуп тургъанла, бири бири бла эришгенча, айта эдиле анга сюймекликлерин. Сёз ючюн, Константин Эфендиев аны 1940 жылдан бери окъугъанын, Иван Полищук а атасы 1926 жылдан бери алып тургъанын, артда уа кеси да кюнюн аны бла башлагъанын айтхандыла.

Жыйылыуда жаш жырчы Анзор Тамаев,«Амикс» жыр къауум, Ирина Крымова, Джульетта Мезова да жырлагъандыла.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Элбрусчулагъа - финанс болушлукъ

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«2011-2012 жыллада КъМР-де саулукъ сакълау системаны ишин жангыча къурауну юсюнден» республикалы программаны юсюнден» Правительстволу буйрукъгъа тюрлениулеге кийирилгендиле. Алай бла программаны жашауда бардырыуну низамы шарт тохташдырылады. Андан сора да, программаны жашауда бардырыр мурат бла КъМР-ни Правительствосунда Координация совет да къуралгъанды. Анга башчылыкъ Иван Гертер этерикди. Советге жууаплы министерстволаны бла ведомстволаны келечилери киргенидиле.

Культура министерствосуну башламчылыгъы бла КъМР-ни Административ аманлыкъланы кодексине тюрлениуле кийирилгендиле. Министрни орунбасары Къарчаланы Аминат билдиргеннге кёре, «РФ-ни халкъларыны культура хазнасыны объектлерини юсюнден» федеральный законнга тийишлиликде культура эсгертмелени бузгъанла, аланы терс хайырланнганла энди административ жууапха тартыллыкъдыла. Иван Гертер тазирле бек уллу боллукъларын, 500 мингден да аслам, чертгенди.

«2009-2012 жыллагъа КъМР-де культураны айнытыу» республикалы программа да тюзетилгенди. Къарчаланы Аминат айтханыча, анда белгиленнген жумушла республикалы бюджет бла келишдириледиле. Алай 2012 жылгъа Финансла министерство Культура министерство тамамларыкъ жумушлагъа жаланда 36,3 миллион сом берирге хазырды, алай алагъа 45 миллион керекди. Къарчаланы Аминат, келир жыл Къабарты-Малкъар Россейге къошулгъанлы 455-жыллыкъ белгилениригин айтып, байрамгъа уллу къоранчла этилликлерин айтханды.

Иван Гертер быйыл Къабарты-Малкъарны къыраллыгъыны 90-жыллыгъы эмда республиканы биринчи президенти В.М.Коковну 70-жыллыгъы белгилениликлерин айтып, бу байрамлагъа хазыр болургъа буюргъанды.

Андан сора да, КъМР-ни 2008 жылда 19-чу декабрьде къабыл этилген буйругъуна да тюрлениуле кийирилгендиле. Ол а культурада ишлегенлени айлыкъ хакъларын тёлеу бла байламлыды. Къарчаланы Аминат аланы айлыкълары жаланда 6,5 минг сомгъа жетгенин билдиргенди. Алай буйрукъгъа кийирилген тюрлениулеге тийишлиликде аны сегиз мингнге жетдирирге онг чыгъарыкъды. Бу жумушха бир жылгъа 56 миллион сом керек боллукъду.

Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла министрни къуллугъун толтургъан Борис Паштов КъМР-де цифровой телевиденияны къырал сетин къурау жаны бла ведомствола аралы ишчи къауум къуралгъанын билдиргенди. Ол «2009-2015 жыллада РФ-де цифровой телерадиовещанияны юсюнден» федеральный программагъа тийишлиликде этилгенди. Ишчи къауум республикада цифровой телевиденияны сетини схемасын жарашдырлыкъдыла.

Кенгешде бир къауум адамгъа финанс болушлукъ да этилгенди. Айтханыбызча, Элбрус районда жашагъанлагъа 1,5 миллион сом бёлюннгенди. КъМР-ни урунуу эм социальный айнытыу министри Тюбейланы Алберт, кеси районнга барып, адамла бла тюбешгенин, ахча хар кимге берилмезлигин ангылатханын айтханды. «Болушлукъ жаланда къолайсыз, къарыусуз юйюрлеге этиледи», - дегенди. Тюбей улу айтханыча, министерствода энтта 200-ден аслам заявление барды, ала бусагъатда тинтиле турадыла.

Къыйын жашау болумгъа тюшген 19 адамгъа да тюрлю-тюрлю жумушларына ахча берилгенди. Битеу да бирге 1,9 миллион сом. Андан сора да, С.К.Шибзуховха – ишчи борчун толтургъан кезиуде ёлтюрюлген милициячыны атасына - ахча болушлукъ этиледи.

Жыйылыуда Правительствону бир-бир буйрукълары кючлерин тас этгенлери да белгили болгъанды эмда башха буйрукъланы проектлери да сюзюлюп къабыл этилгендиле .

ТИКАЛАНЫ Фатима.

БРИФИНГ

Берилген сауут азаяды

Къабарты-Малкъарда законсуз сакъланнган сауутланы, окъланы, чачдырыучу затланы кеси ыразылыкъда къыралгъа бериу жаны бла «Сауут» энчи операция бардырылгъан беш жылны ичинде 3,3 миллион сом багъасы 839 сауут сыйырылгъанды. Ол санда 13 килограмм тротил. Аны юсюнден Ич ишле министерствода болгъан брифингде КъМР-де МВД-ны Лицензия эркинлик бериу эмда детектив, къалауурлукъ ишлеге контроль этиу жаны бла араны энчи буйрукъла жаны бла инспектору, полицияны подполковниги Светлана Никишина айтханды.

Ол билдиргеннге кёре, «Сауут» операция КъМР-де 2006 жылдан бери бардырылады. Бу иш правительствобузну къабыл этилген келишимлеге кёре къуралгъанды. Бютюнда иги кёрюмдюле биринчи жыл болгъан эдиле – республикада жашагъанла къыралгъа 243 сауут бергендиле. Алагъа тёленнген нохтабау 936 минг сомгъа жетгенди.

Алай жылдан-жылгъа адамла ич ишле структуралагъа келтирген сауут аздан-аз болуп барады. Сёз ючюн, 2008 жылда битеу да бирге 234 сауут, ол санда эки керох, бир автомат, чачдырыучу затла эм сауутланы башха тюрлюлери берилген эдиле. Алай 2009 жылда уа ала жаланда 71 болгъандыла. Полициячы оюм этгенден, ол а криминал аманлыкъ ишледе хайырланылмагъан сауут азайгъаны бла байламлыды.

Быйыл а операция 10-чу июньда башланнганды. Андан бери озгъан заманны ичинде ич ишле структуралгъа жаланда 4 гранат бла 3 сауут келтиргендиле.

Светлана Никишина билдиргеннге кёре, кеси ыразылыгъы бла сауутну келтирген адамгъа уголовный тинтиу бардырылмайды, нохтабау ахча уа аны банк счётуна салынады. Алай бла быйыл операция 10-чу октябрьге дери бардырыллыкъды.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Акция

«Биз - бир юйюрню сабийлерибиз»

Жандауурлукъну «Энчи сабий» деген ат бла Тырныаууз шахарны 1-чи номерли лицейинде ишлеп тургъан акциясы Ресурс арада аллай чакъырыу бла бардырылгъанды. Къонакъланы аллында сёлеше туруп, аны илму башчысы Моллаланы Зарета айтханнга кёре, ол къуралгъан кюнден бери беш жыл озгъанды. Бардырылгъан сынау керекли эмда магъаналы иш болгъанын кёргюзтгенди. Ол мындан ары да чекленнген онглары болгъан сабийлеге болушууда ала кеслери шарт болумгъа жарашдыра билирлерине юйретиуню эмда социализацияны жолу бла барлыкъдыла.

Бюгюнлюкде арадан Элбрус районда жашагъан жюз къыяулу сабийден отуз бешиси болушлукъ табадыла. Мында юйретиучюле бла врачла-специалистле ала бла эки жылларындан башлап он жыллары жетгинчи ишлейдиле.

Жандауурлукъ акцияны юсюнден айтханда, анга районну администрациясыны башчысыны биринчи орунбасары Афашокъаланы Раиса, предприятияланы бла организацияланы башчылары, жамауат организацияланы келечилери къатышхандыла. Сабийлеге республиканы ара шахарындан къонакъла аны председателини орунбасары Ёзденланы Расулну башчылыгъында, жаш тёлю Парламентни членлери эмда жандауурлукъну Ирина Кишукова башчылыкъ этген «Айныу» деген фондуну волонтёрлары келгендиле.

- Бизни баш борчубуз – чекленнген онглары болгъан сабийлени жашауда бек керекли затлагъа юйретиудю, - деп чертгенди Моллаланы Зарета, жыйылгъанлагъа араны ишини юсюнден айта. - Быйыл ол «Сабийлеге бир кибик тенг онгланы шахары» деген ат бла бардырылгъан битеуроссей конкурсха къатышыргъа заявканы жарашдыргъанды. Суратланы конкурсуну кезиулеринден бири – «Огъурлу иш эт» - деген ат бла бардырылгъанды. ИЗО-ну устазы Галина Шершева сабийле бла дерс бардыргъанды, анда ала кеслерини тёгерeклеринде болгъан затланы суратларын ишлегендиле. Сабийле аланы къонакълагъа кёргюзтгендиле, хар бири да къагъытда нени суратын ишлегенин айтып ангылатыргъа кюрешгенди. Арада юйреннгенле, «Балкария» деген жырны айтып, бу жаны бла да кеслерини усталыкъларын кёргюзтгендиле.

Ахырында акциягъа къатышханла сабийлени кеслерини саугъалары бла къууандыргъандыла. Ала тиширыуланы советинден школда жазыу иш этерге керекли затла алгъандыла. Аланы сатып алыргъа китап тюкенни таматасы Абдуллаланы Роза, предприниматель Жашууланы Лейла, Сбербанкны къошакъ офисини таматасыны заместители Вера Ашибокова, Пенсия фондну бёлюмюню башчысы Афашокъаланы Фатима ахча бергендиле. Жаш тёлю Парламентни членлери татлы ашарыкъла, жандауурлукъну «Айныу» фондуну келечилери уа сабийле кеслери боярча китапчыкъла, тюрсюнлю мелле келтиргендиле.

Район администрацияны башчысыны орунбасары Афашокъаланы Раиса районну таматасыны буйругъу бла аны кереклерине деп, арагъа отуз минг сом берирге оноу этилгенини юсюнден билдиргенди. Билим бериу управленияны таматасы Моллаланы Сюлемен ресурс араны жашауда тири къатышханлары ючюн ючюнчю номерли орта школну волонтёрларына бюсюреу къагъытла бергенди.

Резеда АХМАТНУРОВА, ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

СУРАТДА: акция баргъан кезиуде.

Шимал Кавказ кюн сайын

Волгадагъы ГЭС жангыртылгъанды

Волгадагъы ГЭС жангыртылгъанлай окъуна 115 МВт кючю болгъан гидроагрегат ишлеп башлагъанды. «Бардырылгъан ишлени багъасы 68,9 миллион сом болгъанды», - деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине «РусГидрону» филиалыны пресс-службасыны оноучусу Галина Шацкая.

- Гидроагрегатны жангыртыу 2010 жылда октябрьде станцияны техника жаны бла жангыдан жалчытыуну эм реконструкциялауну программасына тийишлиликде башланнган эди. Специалистле гидротурбинаны втулкасын жангы кёп къатлы углестеклоэпоксидден ишленнген втулка бла алышындыргъандыла. Ол кёп къатлы антифрикция тышы бла ишленнген втулкады, - дегенди Шацкая. Аны айтханына кёре, генераторну эски болгъан выключателин элегаз бла ишлеген жангысы бла алышындыргъандыла. Ол система гидроагрегатны автомат система бла ишлетирикди.

Устазланы хакълары 30 процентге ёсерикди

Адыгеяда устазланы иш хакълары 1-чи сентябрьден башлап 30 процентге ёсерикдиле. Аны юсюнден Къырал Советни Хасесини (парламентни) сессиясында республиканы финансла министри Давлетбий Долев билдиргенди. 2011 жылны бюджетине тюрлениуле кийириуню юсюнден кесини оюмун айта, Финансла министерствону башчысы былай айтханды: «Иш хакъны ол чекге кёбейтиу регионда экономиканы орталыкъ даражасына тийишлиди», - деп. Энди Адыгеяда жангы окъуу жылда устазланы орталыкъ айлыкъ иш хакълары 13 минг 42 сом боллукъду.

Депутатла къабыл этген закон бюджетден билим бериуге этиллик къоранчланы ёсдюрюрге, дагъыда эки бёлюмде да – жашау-журт коммунальный мюлкде - 125,5 миллион сомгъа эм саулукъ сакълауда – 331,9 миллион сомгъа кёбейтирге онг бергенди. Федеральный бюджетден бериллик ол ахчала кёп фатарлы жашау юйлеге ремонт этерге, тозурагъан эм оюла тургъан юйледен граждан ланы башха юйлеге кёчюрюрге эмда медицина учрежденияланы ырысхы-техника базаларын кючлерге къоратыллыкъдыла.

Москвачы осетинлиле къан берeдиле

Шимал Осетияны Москвада Дайым ишлеген представительствосуну къуллукъчулары эм осетинли жамауатны волонтёрлары медиклени тилеклери бла Владикавказда газ баллон атылып жаралы болуп, МЧС-ни самолётлары бла ара шахарны клиникаларына тапдырылгъанларына деп къан берип башлагъандыла. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине представительствону пресс-секретары Ирбек Доев билдиргенди.

- Бизни къуллукъчуларыбыз медицина учрежденияладa болгъандыла, ачыгъанлагъа къаллай болушлукъла кереклисин билгендиле. Тамблагъы ишчи кюню жаралыланы кёрюрге деп, медицина учрежденияларгъа барыу бла башларыкъдыла», - дегенди ол.

Представительство ачыгъанла бла Москвагъа келгенлени да жашау жерле бла жалчытыуну къолгъа алгъандыла. Аланы метрода айланырча билетле бла, москвачы SIM картала эм башха затла бла жалчытхандыла. Андан сора да, Ирбек Доевни айтханына кёре, контакт телефон бла жаралыланы халларын кече, кюн болса да билирге боллукъду.

Культураны кюнлерин бардырыргъа кёлленнгендиле

Туваны Культура кюнлерин Чечен Республикада бардырыргъа деген оноуну ол регионланы башчылары къабыл этгендиле. Рамзан Кадыровну бла Шолбан Кара-оолну Грозныйде тюбешиулеринде «Грозный шахар эм башха шахарла бла элле иги жанына бек тюрленнгендиле. Ачыкъ кёрюнюп турадыла жашау эм социально-экономика проблемала къалай тамамлана баргъанлары. Федеральный араны болушлугъуна эм дайым эс буруп тургъанына, республиканы терк атламла бла айнытыр ючюн, регионнну башчыларыны уста оноу эте билгенлерине да сейир этерчады», - дегенди Туваны оноучусу.

Рамзан Кадыров Туваны бла Чечен Республиканы бирге ушагъан затлары бек кёпдюле, дегенди. Ала «деменгили тау тёппеледиле, дуния бла бир тюрсюнлю табийгъатдыла, ёмюрлюк агъачладыла, уллу черекледиле, халкъланы оюмларыны тазалыкъларыдыла эм шуёхлукъларыдыла, аныча энчи культураларыдыла, бай тиллеридиле», - дегенди Кадыров.

Декларацияланы хазырлауну – электрон амал бла

Бизнесге керек болса, таможняла декларацияланы хазырлауну электрон амалына толусунлай кёчюп, чекледен адамланы ётдюрюуню эки кере кёбейтирге хазыр болгъанларын билдиргендиле. Аны юсюнден Шимал Кавказда таможенный управлениялы начальниги Агепсим Ашкалов билдиргенди.

- Декларациялауну электрон амалы шёндю ишде 46 процентни тутады. Чекледе болгъан постла, пунктла да декларацияны электрон амалына толусунлай кёчерге хазырдыла, бизнес ол даражагъа жеталмай турады ансы, - дегенди Ашкалов.

Студентле Таманьны тинтедиле

Къобанны къырал университетини студентлерини биринчи къауому илму-археология экспедиция халда Тамань жарым айырыкамгъа атланнганды. Ала античный заманны бек уллу россейли эсгертмесин - Фанагорияны-тинтирге алимле бла бирге биринчи кере атланнгандыла, деп билдиргендиле ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине вузну ректоратында.

Таманьны историясы бизни эрабызны ючюнчю мингжыллыгъында болгъан ишле бла, халкъланы уллу кёчгюнчюлюклери бла байламлыды эм аны тамырлары ёмюрлени терениндедиле. Греклилени античный цивилизацияларыны, византиялы культураны, эрттегили орта ёмюрлени, мында 4-чю эм 5-чи ёмюрледе окъуна къуралгъан христиан динни, Тмутаракань князьлыкъны бизни заманыбызгъа дери да сакъланнган эсгертмелери бардыла.

Билим бериуню департаментинде билдиргенлерине кёре, къобанлы археологланы хазырлаугъа РАН-ны археология институтуну, Москваны эм Санкт-Петербургну университетлерини атлары айтылгъан специалистлери къатышхандыла. Окъууну кезиуюнде студентле стажировканы тыш къыраллада бардырыргъа, вузну бошагъандан сора уа магистратурада неда аспирантурада окъууну андан ары бардырыргъа боллукъдула.

Спортха – асламлыкъ

Ставрополь край спортсменлени хазырлаугъа кесини бюджетинден 100 миллион сом берликди. Аны юсюнден журналистлеге губернатор Александр Ткачёв билдиргенди.

Крайда жангы спорт комплекслени ишлерге эс бургъандан сора да, спортсменлени хазырлаугъа да уллу магъана берeдиле. «Спортну ахшы жетишимле болдурурча айныта, биз спорт бла кюрешгенлени саны жыл сайын кёпден кёп бола барырча этерге керекбиз», - дегенди Ткачёв.

Шёндю Къобанда жашагъанланы тёртден бири спорт бла кюрешеди, мындан ары хар экиден бири кюреширге керекди, дейди губернатор.

Ахыр беш жылны ичинде къыралны тюрлю-тюрлю жыйымдыкъ командаларында къобанлы спортсменле кёп къалмай юч-ге кёбейгендиле – 200-ден 580 адамгъа дери. Къуру былтыр окъуна ала 912 саугъа къоллу болгъандыла, ол санда 302 алтын майдал къытхандыла, эки дуния рекорд да тохташдыргъандыла.

Окъуу

Къазахстан Республиканы Туркестан шахарында Ахмет Ясави атлы халкъла аралы Къазах-Тюрк университет жаш адамланы кёп жаны бла усталыкъ, терен билим алыргъа чакъырады. Аны юсюнден толу хапар айтырын тилеп биз университетни магистр-преподаватели Марьям Езиевагъа эмда ол окъуу юйню бошап, бусагъатда анда ишлеген Ахмед Магомедовха тюбегенбиз.

Ахмет Ясави атлы университет сакълайды сизни

Ахмед Магомедов.

Марьям Езиева.

- Марьям, сизни бери келгенигизни сылтауун айтсанг эди?

- Тюрк тилли миллетледен болгъан жаш адамланы университетде окъургъа чакъырабыз. Мындан сора да, Къарачай-Черкессге, Дагъыстаннга, Чечен Республикагъа да барлыкъбыз. Болсада, айта кетерге тийишли кёреме, бизге тюрк тилли миллетден болуп, башха динни тутханла да келсинле, окъусунла. Вузну совети жыл сайын студентлени хазырлау жаны бла уллу иш тамамлайды. Бу да аллай программаларындан бириди.

- Университетге кирир ючюн а, къаллай документле керекдиле?

- Жаш адамны паспорту неда аны энчилигин белгилеген башха документ, школну, лицейни бошагъаныны юсюнден аттестаты неда диплому, 086 У формалы медицина справкасы, 6 х 9 алты сураты.

- Къаллай экзаменле беридиле?

- Экзаменле школда окъулгъан предметледен: математикадан, физикадан, химиядан, биологиядан, битеулю историядан, географиядан тестирование халда бардырыладыла. Абитуриентге комиссия битеу да башда айтылгъан предметледен жюз соруу береди. Тестированиени заманы 120 минутду. Эки сагъатны ичинде университетге кирирге сюйген адам жюз соруудан 45-сине жууап берсе, комиссия аны документлерин алады, алай бла ол университетни хазырлаучу бёлюмюне тюшеди.

- Абитуриентге тестированиени уа кимле этедиле?

- Университетни ол неда башха факультетине кирип окъургъа ыразылыкъларын билдиргенлеге тестированиняны бийик окъуу юйню Советини членлери, ректоратны да этерге эркинлиги барды.

- Къаллай усталыкълагъа юйретедиле?

- Дизайн, социология, журналистика, экономика, битеулю медицина, стоматология, электроэнергетика, туризм, информатика эм программирование, экология, къырал эм жер-жерли башчылыкъ этиу, финансла, дагъыда башхаладыла.

- Университетде окъугъан студентге уа стипендия тёленемиди, ол къаллай бир болады?

- Къазахстан Республиканы Билим бериу эм илму министерствосу жыл сайын тюрк тилли къыралладан эм сообществоладан келген жюз студентге къырал стипендия береди. Дагъыда университет башда айтылгъан факультетлеге киргенлеге деп ай сайын 50 доллар тёлейди. Алай ол долларла бла угъай, тенге, къазах ахча бла бериледи. Андан сора да, студент общежитие бла да жалчытылынады, артыкъ кёп ахча тёлемей, ашагъан да этеди. Жылгъа бир кере юйюне барып къайтыргъа жол хакъ да тёленеди.

- Баям, студентлеге деп жорукъла да болурла?

- Аланы башха вузладан бир энчиликлери жокъду. Сёз ючюн, хар студент да Къазахстанны законларына кёре жашаргъа, аны халкъыны культурасын эм ниет байлыгъын билирге, хурмет этерге керекди. Биринчи жылда ары келгенлеге къазах эм тюрк тиллени юйретедиле. Артда, сайлагъан усталыкъларына кёре, жаш адамла ол тилледе билим аллыкъдыла. Аны себепли ол бек баш сурамладан бириди.

- Студент, биринчи жылны окъуп, къазах эм тюрк тилледе да уста сёлеше эсе, аны факультетге аламыдыла экзаменсиз?

- Угъай. Университетде бир жылны окъугъандан сора 1-чи курсха ётерик адам, сайлагъан усталыгъына кёре, биологиядан, ингилиз тилден, географиядан да экзаменле берирге керекди.

- Университетде окъургъа ыразылыкъларын билдирген жаш адамла къайры барып ётерге керекдиле тестированиени? Окъуп а не заманда башларыкъдыла?

- Бу кюнледе, болжалгъа салмай, окъургъа сюйгенле Нальчик, Ленин атлы проспект 7 «А», 110-номерли офисге келирге неда сорлугъу болгъан 8-928-078-40-12 номерли телефон бла сёлеширге боллукъду. Дерсле уа октябрь айда башланадыла.

Дагъыда айта кетерге сюебиз, Тюркестан шахар бек ариуду, анда тынчлыкълыды, хар не да учузду. Университетни кесини медицина арасы, бек уллу библиотекасы, хар не бла да тынгылы жалчытылгъан спорт комплекси да барды. Медицина факультетде окъугъанла мекямдан чыкъмай практикаларын ётерге онг барды. Андан сора да, Интернет байламлыкъ кючлюдю.

Студентле окъуудан бош заманларында къаллай бир сюйселе да аллай бир анда турургъа эркиндиле. Битеу башда айтылгъан затла хакъсыздыла. Окъуу юй кеси да шахарны арасында орналгъанды. Аны журтлары бек ариудула, ала европалы стандартлагъа келишип ишленнгендиле.

- Къаллай бир жыл окъургъа керекди?

- Ким къайсы факультетни сайлагъанына кёреди.

- Сиз не хыйсапдан чакъырасыз ары бизни бир жерлилерибизни?

- Университетни баш борчу - тюрк миллетли халкъланы тамырларын теренлендириу, ниет байлыгъыбызны кючлендириу, культураны, тарыхны бютюн иги билирча этиудю. Студентлеге лекцияланы белгили профессорла, алимле, академикле окъурукъдула, вузну техника, окъуу базасы да кючлюдю, ол шёндюгюлю излемлеге келишеди. Жаш адамла турлукъ общежитле экидиле. Биринде тиширыула, башхасында эр кишиле турлукъдула.

- Тестированиядан ётген жаш адам а окъуу юйге алыннганын бла къалгъанын къайдан билликди?

- Бизни сайтыбыз барды, (WWW. Turkistan.kz e-mail: yasawiun@mktu.turkistan.kz) аланы тукъумларын анда жазарыкъбыз. Дагъыда къайтарып айтама, халкъда сёз жюрюйдю, ахшы ишни болжалгъа салма деп. Документлени бу эки-юч кюнню ичинде келтирирге керекди.

- Мариям, Ахмед, тынгылы ушакъ этгенигиз ючюн сау болугъуз. Узакъ жолну келгенсиз, ишигизден къууаныгъыз.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Суратланы автор алгъанды.

Жашау а барады юзюлмей...

ЭССЕ

Бюгюн да, хар замандача акъсакъал танг аласы бла тенг турду, арбазгъа чыкъды, нюрюн тёге тургъан кюннге къарады. Эки къолун анга узатды, жюреги жылынды. Сора узакъ аламгъа кёз къарамын бурду да, битеу дунияны жаратхан, кёп жылладан бери кюнню жарыгъын анга кёргюзтюп тургъан сыйлы Аллахха, баш ура, шукур, ыспас этди, махтау берди.

Кюн а, келе-келди да, эрттегили шуёхуну башын жылы къоллары бла сылады, кёзлерин уппа этди, сора, башха заманладача болмай, нек эсе да, бу жол ол анга мудах къарады. Бираздан а, алтын таякъчыгъын да аны бетинде къоюп, жолуна тебиреди.

Къарт, къол булгъай, аны узакъгъа ашырды да, юйюне кирип, жерине таянды. «Тауусулгъанчады сени манга жылыуунг, заман жетипми къалгъан болур кетерге?» - дей, жарсыды. Сора кёзлерин къысып бираз турду. Ызы бла акъ чорбатха къарады. Энди аны кёз аллындагъы жаланда олду. Кюн таякъчыгъы уа, ары-бери чаба, аны жарытады.

Майна, алайда узакъ тау эл. Черек ташларындан къаланнган бийик хунала. Чыбыкъ атыма да миних, тар орамны букъусун кётюре, жортама энишге, ёрге. Эй, мени ким жеталлыкъ болур? Ызымдан чабып келген узунетек тиширыу а, эки къолун да манга узата: «Тохта, балам, тохта, сабыр бол, жыгъыласа, ариуум. Ачытаса кесинги. Ой, сенден алгъа ёлейим!»...

Анам, мени багъалы анам! Кёзжарыгъым, къыйын кюнюмде таянчагъым. Бюгюн сен къатымда болсанг эди! Энтта да бир къарарча кёзлеринге! Къайдаса? Унутмагъанма къол аязларынгы жылыуларын, ингир сайын айтыучу бёлляуларынгы да:

Жукъла, балам, сен жукъла.
Киштикчик да жукълады,
Айыучукъ да, хурулдайды,
Бёрючюк да мурулдайды,
Тюлкючюк да жети тюшюн кёреди.
Мени ариу жашчыгъым,
Татлы тюшлю жанчыгъым.

Узакъ жылланы эсгере тургъан къартны кёзлери дагъыда бир ауукъгъа жабылдыла. Акъсакъал бир-эки кере терен солуду да, жангыдан чорбатха къарады. Кюнню таякъчыгъы уа, биягъы энишге-ёрге чаба, жашау чапыргъыны жангысын ачды.

Къолларындан да тутуп, аланы да чайкъай-чайкъай, бир эр киши бла тиширыу барадыла. Алларында уа -жашчыкъ. Ол а аз-аз чабады да - тохтайды. Ызындан келгенлени сакълайды. Ала жетселе уа, къыл-къыл эте кюледи. Дагъыда алгъа тебирейди, сюрюледи. Таматала аны алай этгенине, бир бирлерине къарай, ышарадыла. Алай насыплыдыла, келбетлидиле ол экиси! Ай бла кюн да ойнай бетлеринде. Ай, заман а, нек туралмайса сен жерингде? Къайры ашыгъа болурса? Чабаса, жел ургъанлай, жортаса, къайры бараса? Тохтасанг а бир...

Биягъы кюн таякъчыгъы уа,къартны кёз аллы бла ёте, энтта да бетни жангыртды, башха сурат кёргюздю: Кенг арбазда уллу той барады. Тюеклерине жан сала, тал чыбыкъ санлы къыз къобуз согъады. Жашла, Османны хайнугуча, Асланбийде буруладыла. Жырчы орайданы тартады:

Эй, келин келди, туругъуз,
Тепсегиз, жырлагъыз,
кюлюгюз.
Насыпдан толсун юйюгюз,
Бу кенг, ариу арбазыгъыз!

Орта бойлу эр киши уа, бозадан топпа-толу гоппанны да алып, алгъыш этеди:

Женгил аякълы, бал тилли
бол!
Намыс, адет сакъласын сен
баргъан жол...

Мен муну къайда эсе да кёргенме. Ол айтыла тургъан сёзлени да билеме. Ала да белгилидиле манга, кенг арбаз да. Къачан болгъан эди ол? Бусагъат эсиме тюшюрейимчи.

Алай заман къалмагъанды. Къарт солууун терк-терк алып тебиреди. Тауусулгъанды аны ичер сууу, солур хауасы да.

Узакъ жолгъа тебирегенин ангылагъанды энди ол. Дагъыда сурат кетди да, къартны кёз аллына жангысы жетди: Аркъаларын юйню къабыргъасына тиреп, ынна бла аппа олтурадыла узун шинтикде. Ала, мингле бла булбулла жырлагъанча, зикир айтадыла.

Гитче Мухамматчыгъ а аланы сёзлерине къошулургъа кюрешеди:

- Аппа, мен да айтама. Сен орамгъа бар да, сабийле бла ойна.

- Угъай, мен ары кетсем, сизге уа ким къарарыкъды. Андан эсе жомагъыма тынгылагъыз. Билемисиз, къоркъакъ жашчыкъ эмегенни къалай алдагъанын? Аны манга амма юйретгенди.

Къартла, бир бирге къарап, жылы ышардыла.

Кёзлерин бир бирден алалмай, кёп турдула. Тынгылауну узакъдан келген ауаз бузду:

- Тур, къарт, заман болду кетерге. Сени сакълайбыз мында.

- Алай теркми? Къууаныргъа окъуна жетишалмадым да. Нечик къысхады бу дуния! Аны ангылагъынчы окъуна кетерге тюшеди.

Алтынчач а, къая чукуйларын ахыр кере къызарта, таула артына ауа тебирегенди. Кёп жылладан бери аны жарыгъын кёрюп тургъан кёзле шош жабылдыла. Огъесе башха сагъышларымы болур эдиле ахыр заманы жетген къартны? Мен ары барама. Атам, анам болгъан жерге. Эгечим, къарындашым да андадыла. Сора кёп жылланы таймай къатымда тургъан нёгерим. Ала мени сакълап турадыла - тауусулмазлыкъ дунияда.

Жюреклеге сууукълукъ кийире, къалтырата, арбаздагъы парий, башын да ёрге кётюрюп, узун созуп, ачы-ачы улуду. Кечени къарангысын жарытыучу жулдузчукъ, жеринден юзюлюп, аламда жаннган ызын къоя, кёзкёрмезге ташайды. Бир адамдеу дуния - суууду, кюннге ёрледи.

Отоудан сабий ауазы эшитилди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Урушну «ауазы»

Белгисиз тас болгъаннга саналып тургъанды

Уллу Ата журт уруш бошалгъанлы алтмыш алты жыл озгъанды. Алай аны жаралары энтта да сынтыл болмагъандыла, ол къазауатда жанларын бергенлени туудукълары сау къадарда, боллукъ да тюйюлдю. Урушда белгисиз тас болгъанланы жууукъларыны ачыулары уа бютюнда уллуду. Бюгюнлюкде да кёпле сакълайдыла кеслерини аталарыны, башха жууукъларыны да юслеринден хапарны. Къабырларын окъуна кёрюрге термиледиле ала.

Кертиди, энди Интернетни хайырындан уруш аулакълада жоюлгъанланы, палахха тюшгенлени кёплерини юслеринден шартла ачыкъланнгандыла. Кёп болмай мени экиге айланнган къарындашым Текуланы Къурманбий да Интернетни юсю бла атабызны белгисиз тас болгъаннга саналып тургъан къарындашы Текуланы Мухтарны юсюнден хапар билгенди. Аны жангыз жашы Хусейге ол уллу къуанч эди. Хусей бу кюнледе маулют этгенди, ол кюн ол хапарны эшитген жууукъ-ахлу да жыйылгъан эдиле аны юйюне.

Къурманбий келгенлеге Мухтарны къадарыны юсюнден толу хапар айтханды. Ол 1942 жылда Дондагъы Ростовну къатында пленнге тюшген эди. Польшаны Мазовец айрыкамында концлагерьде тутулуп тургъанды. Интернетге ол лагерьни тутмакъларын эсепге алыннган китапны жазыулары да салыннгандыла. Мухтарны асыралгъан жери да кёргюзтюлюпдю. Аны къой, ол къачан туугъаны, чачыны тюрсюню, ёсюмю, миллети, анасы,атасы да кимле болгъанлары, пленнге къачан тюшгени, не заманда ёлгени да жазылыпды.

Варшавада къабырладан бирини сураты да барды. Анда 66 адам асыралыпды да, аладан бири Мухтарды. Аны къабырыны номери окъуна белгили этилгенди-337.

Текуладан урушха къаллай бир адам къатышханын да билгенди Къурманбий Интернетден-28. Аланы араларында оруслула да болгъандыла. Энди ол аланы адамларын табаргъа къаст этгенди. Сора битеу тапхан шартланы жыйышдырып, китап чыгъарыр мураты барды.

Текуланы Мухтарны жашы Хусей а атасыны къабырын кёрюрге Польшагъа барыргъа къагъытла хазырлай турады. Биргесине жашы Алимни да алыргъа айтады.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

Адам эм аны къадары

Законлукъну къажыкъмагъан жакъчысы

Къыйын сабийлик

Александр Сарахов бла мен шуёхлукъ жюрютгенли жарым ёмюрден артыкъ заман озду. Мен а бюгюннге дери билмегенме аны сабийлиги къыйын болгъанын. Къашхатауда «Путь к коммунизму» район газетде ишлегенибизде, жарыкъ кёллюлюгюне, чам сёзню сюйгенине, кёк кёзлерини жылтырагъанларына кёре бир затдан да керекли болмагъан юйюрде ёсген жаш сунуп тургъанма. Аны хунерлилигине сукъланыучу эдим. Мотоциклни жюрюте, сурат ала, редакцияда эски радиоприёмникни бузулгъан жерин къурашдыра, дагъыда кёп зат биле эди.

Атасы Аюб кеси устаз эди да, жашчыгъын харф таныргъа эртте юйретип, 6-жыллыгъында школгъа бергенди. Гитче Александрны окъуугъа кёл салгъанына атасы, анасы да къууанадыла. Алай, жарсыугъа, къадар жашауун къайры бурлугъун алгъадан бир киши да билмейди. Биринчи классны бошаргъа Ата журт уруш башланды. Аюбну жалгъан дау бла тутдула да, Сибирьге жибердиле. Александр атадан ёксюз къалды.

-Бизни юйюрюбюзге бек къыйын жыл 1947 жыл болгъанды,-деп эсгереди Сарахов. –Къургъакълыкъ къысып, сабанлада тирлик кюйгенди. Адамлагъа ачлыкъ сынаргъа тюшгенди. Республикагъа болушлукъгъа арадан будай жиберген эдиле. Бизни элге да чыгъардыла ол мирзеуден юлюш-хар юйюрге эки пуддан тергеп. Анабыз къууанып барды бизге жетерикчигин алыргъа. Артха уа жиляп къайтды. «Халкъны душманыны» юйюрюне бир зат бериллик тюйюлдю»,-деп къойгъанды эл Советни председатели.

Аны бла да къалмай, ийнеклерин да сыйырдыла – готоннга жегерге. Александрны да школдан къыстадыла хакъ тёлеялмагъаны ючюн. Анасы Куну тиледи, жалынды элде намыслары жюрюген адамладан жашчыкъны окъуудан тыймазларын. Колхозну парторгу Шамсадин Суншев, ананы жарсыуун ангылап, аны школгъа къайтартханды.

Батайск шахарда киномеханиклени курсларын бошагъандан сора 1952 жылда аны Къашхатаугъа (ол заманда Советское деп аталгъан элге) киномеханик болуп ишлерге жибергендиле. Юйюр да ары кёчген эди. 1953 жылда уа мында орта школну бошагъанды: эрттенликде дерслеге жюрюгенди, ингирде уа – ишге. 1957 жылда район газетге кёчгенди. Биз анда танышхан эдик.

Усталыгъына тюшюнюу

Болсада бизге бирге кёп турургъа тюшмеди. Сараховну партияны райкомуну къурау бёлюмюню таматасы Насталаны Магомет чакъырды да, Саратовда юридический институтха окъургъа барыргъа ыразылыгъын сорду. Аллай окъуу юй болгъанын ол билген да этмей эди. Алай окъургъа жиберликлерине къууанды. Битеу керекли къагъытланы жыйды, комсомолну райкомундан ахшы характеристика да бердиле. Кёп да бармай вызов келди. Экзаменле башланырдан бир ыйыкъ алгъа кетди ол ары. «Наста улу КПСС-ни историясы бла мени иги шагъырейлендирген эди да, аны дерслери манга бек жарагъан эдиле»,-деп эсгереди Сарахов.

Институтда студентлени асламысы жамауат жумушла бла кюрешгендиле. Киномеханик усталыгъы болгъанын эсге алып, Александргъа кино-радиоузелни ишин къураргъа буюрадыла. Дерследен бош кезиуюнде ол студентлеге эм преподавательлеге документле, бирбирде уа суратлау фильмле да кёргюзтеди. Сюд медицина жаны бла практикада болгъанында, кеси да «Осмотр вскрытия трупа» деген аты бла къысха метражлы фильм хазырлайды.

Окъуу юйню оноучулары эм профсоюз комитет жамауат жумушну тынгылы толтургъаны ючюн Сараховну ариу кёргендиле. Шахардан 18 къычырым узакъда, Волга черекни бойнунда, жай солуу лагерь къураууну анга ышаннган эдиле.

1963 жылда 27-чи декабрьде, ашыгъып сакълагъан дипломун алып, Прохладный шахарны прокуроруну болушлукъчусу болуп ишлеп башлайды. Эки жылдан аны Терк районну прокуроруну къуллугъуна саладыла. Профессор А.Л. Ципкинни уголовный процессни юсюнден лекция окъуй туруп: «Законну аллында бары да тенг болгъанларын унутмагъыз эм анга бузукълукъ этгенлеге жол бермегиз»,-деген сёзлери жаш прокурорну къанына-жанына сингип къалгъан эдиле.

Ызындан сюрюу

...1973 жыл. Январь. Партияны Терк райкомуну бюросуну кезиулю жыйылыуунда «40 лет Октября» колхозну баш зоотехниги Хаути Ашхотовну ишине къарайдыла. Аны партиядан къыстаргъа, къуллугъундан да чыгъарыргъа эм материалланы прокуратурагъа жиберирге оноу чыгъарадыла. Сарахов алайда законнга чюйре келген иш этиле тургъанын эсгертеди бюрону членлерине: «Алгъа материалланы тынгылы тинтирге прокуратурагъа берип, Ашхотовну партиядан къыстауну вопросуна андан сора къараргъа керекди»,-дейди. Районда малланы саны болгъанындан эсе артыкъ кёргюзтюлген отчётха къол салыргъа унамагъаны ючюн терслей эдиле аны.

Прокурор колхозгъа следователь Баговну жибереди ишни болумун тинтирге. Ол, Ашхотов айтханча, туар малланы санына 58 мал артыкъ къошулгъанын тохташдырады. Дагъыда районну юч колхозунда аллай ишле этилгенлерин ачыкълайдыла. Андан сора райкомну биринчи секретары Елканова Сараховха жау болады, не амал бла да аны райондан къыстаргъа керек эди. Прокурор бизни ишлерге къоймайды деп обкомгъа тарыгъады. Таза ниетли, тюзлюкню сюйген юристни Терк райондан кетередиле.

Артда Нальчикде Октябрь райисполкомну председатели болуп ишлегенинде, Елканова къырал фатарланы сатып тургъанын ачыкълагъандыла Догучаланы Юсюп бла Александр Сарахов (аны КъМАССР-ни прокуратурасыны аппаратына къайтаргъан эдиле). Партия къуллукъчуланы арасында улутхачыгъа жакъ басханла, аны ариуларгъа кюрешгенле бар эдиле. Болсада законлукъну сакълаучула ол ишни ахырына жетдиргинчи тынчаймагъандыла. Ол тиширыу сюдню аллында сюелгени республиканы жамауатына белгилиди.

Журналист, жазыучу

Прокуратураны органларында Сарахов 36 жыл ишлегенди. Ол заманны ичинде кёп тюрлю аманлыкъ эм хыйлачы ишлени ачыкълагъанды. Телефон бла юйюне сёлешип, аны жаныгъанла, къоркъутургъа кюрешгенле да болгъандыла. Алай ол тутхан ызындан таймагъанды. Законну малтагъанла прокурорну жаулары эдиле.

Журналист болгъан къадарында Александр Аюбович республикалы газетледе правону темасына статьяла басмалай тургъанды. Шёндю ол Россейни Жазыучуларыны союзуну члениди, бир ненча детектив чыгъарманы авторуду. Кеси кёзю бла кёрген шартла эм архив материалла хайырланылгъандыла аны «Схватка с призраком», «Роковая тайна», «Карточный долг», «Дело табак» деген эм башха китапларында.

Мени артыкъда бек «Остров ГУЛАГ» деген документли повести сейирсиндиргенди. Анда уруш аллы жыллада КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары Бетал Калмыковну аманлыкъ, андан да озуп, мурдарлыкъ ишлерини юслеринден даулашмазча шартла келтириледиле. Автор анга эсгертме салыннган терс иш болгъанын ачыкъ айтады. Сараховдан башха бир киши базынмагъанды бу темагъа тиерге.

Законлукъну кючлендириу жаны бла кёп жылланы тюз ишлегени ючюн Александр Сарахов республиканы Парламентини Сыйлы грамотасы, «Россей Федерацияны прокуратурасыны сыйлы къуллукъчучу» деген белги, «За верность долгу 1-й степени», «Ветеран прокуратуры РФ» майдалла бла саугъаланнганды.

1997 жылдан бери КъМР-ни прокуратурасыны ветеранларыны советине башчылыкъ этеди. Республиканы прокуратурасыны 1924 жылдан бери тарыхыны музейин къурагъанды.

Бир юйюрде - тёрт юрист

Юйюрню юсюнден да бир – эки сёз. Юй бийчеси Лариса Нартанда участка больницада акушер-гинекологду, КъМР-ни сыйлы врачыды. Къызы Мадина нотариус болуп ишлейди, кесини конторасы барды. Жашы Арсен Терк районда федеральный судьяды. Ала да Саратовда юридический институтну тауусхандыла. Туудугъу Марьяна анда 2-чи курсда окъуй турады. Алай бла, бир юйюрден – тёрт юрист! Законлукъну сакълаугъа къуллукъ этгенле.

Шуёхуму къылыгъында ахшы ышанларындан бирине ол миллет айырыу деген затдан ахыры да кери болгъанын санайма. Китапларында кёп таулу тукъумланы хурметлик бла сагъынады. Таза ниетли, тюзлюкню неден да багъалы кёрген жазыучу Сарахов, архивде ишлей жаланда кеси миллетини адамларын излеу бла чекленмейди. Таулулагъа да уллу эс бурады. Гемуланы Ако Максим Горькийни чыгъармаларыны жыйымдыгъына жаздыргъанын архивде кёрюп, сейирсиннгенин айтханды манга. «Ол заманда окъуна малкъарлыланы араларында къаллай билимли адамла болгъандыла!».

КЪУЛБАЙ улу Алий.

Магъаналы тема

Къабарты-Малкъарда курортну терклендириу

Шимал Кавказда оператив болум къыйын боллукъ эсе да, регионда курортланы айнытыу тохтатыллыкъ тюйюлдю. Алайлыгъы Санкт-Петербургда бардырылгъан Халкъла аралы экономика форумдан сора толу ачыкъ болгъанды. Форумда къол салыннганды Шимал Кавказны курортларын айнытыугъа бериллик ахчаны ёлчемини юсюнден келишимге – «Шимал Кавказны курортлары» деген ОАО-ну бла французлу банкланы консерциумларыны араларында келишимге. Анда федеральный ара Кавказда курортла ишлеуню андан ары бардырыргъа керекди дегенден сора да, ол къурулушда къырал къоранчланы не къадар аз этерге кереклиси да айтылады.

Белгилисича, «Шимал Кавказны курортлары» - къырал контрольда болгъан компанияды – кесини боюнуна жаланда боллукъ курортланы инфраструктураларына этилген къоранчланы алыр муратлыды, турист объектлени уа энчи инвесторла ишлерикдиле. Энди уа инфраструктура объектледе окъуна этилген къоранчланы бир кесегин бойнуна алыргъа угъай демеген партнёр табылгъанды.

Боллукъ Шимал Кавказ курортланы форумда сюзгенде ачыкъланнганды бир-бир жангы проектле регионлагъа не берликлери. Сёз ючюн, Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу республикада «Эльбрус-Бызынгы» курорт комплексни къурау 15 минг чакълы ишчи жер къураргъа болушурукъду, деп билдиргенди, жангы къонакъ юйледе ишчи жерле 30 минг боллукъдула. Шимал-Кавказ федеральный округну айнытыуну Стратегиясы 2025 жылгъа дери деп жарашдырылгъанды, алай эсе, къурулуш ишле узакъ бармай башланырыкъдыла.

Къабарты-Малкъарны юсюнден форумда энчи соруу да болгъанды: республикада къытлыкъ бла байламлы къаты низам тохташдырылгъаныны хатасындан анда курорт проектлени жашауда бардырыу тохтатылыргъа не да арт болжалгъа салыныргъа да боллукъдула деп. КъМР-ден форумгъа къатышханланы айтханларына кёре, алгъадан жарашдырылгъан планлагъа бир тюрлю тюрлениу кийириллик тюйюлдю. КъМР-ни Президенти Арсен Каноков Шимал Кавказны юсюнден «тёгерек столну» ишине къатышханды, курорт проектлени жашауда бардырыуну регионнга къаллай магъанасы болгъанын айтханды, ол санда республикада тутхучлулукъну жалчытыуда да.

КъМР-ни оноучулары курортланы айнытыугъа кёлленнгенлери бу регионда терроризмге къажау кюреш хорламлы баргъаны бла байламлы болур. Февральда Москвадан келген туристлени къауумун Элбрусха бара тургъанлай, КъМР-ни территориясында ёлтюргенлеринден сора террористлеге къажау операция бардырылгъан эди. Россейни Кавказда бардырылгъан политикасына ыразы болмагъан тыш къыралланы асламлы информация органлары окъуна ол операция заманында эм тийишли даражада бардырылгъанын белгилегендиле. Къабарты-Малкъарда террористлеге къажау кюрешген комитет Кавказда эндиге дери болмагъанча тири ишлегенди. «Жылны башындан бери республикада 37 боевик ёлтюрлюгенди, ол санда подпольени башчыларындан иги кесеги»,-деп билдиргендиле «Радио Свобода» деген организацияны экспертлери.

Террористлеге къажау кюрешни низамы бла байламлы КъМР-ни властьларына арталда келишмеген ишле бла кюреширге тюшгенди. Сёз ючюн, республиканы болушлукълары бла элледе полицияны дайым ишлеген пунктларына тынгылы ремонт этгендиле, кючлендиргендиле, алгъын алагъа боевикле терк-терк чабыууллукъ этип тургъандыла. Экспертле айтханнга ийнансакъ, энди республиканы властьлары турист проектлени жашауда бардырыргъа онг табарыкъдыла, алгъын да ол проектлени жашауда бек алгъа тамамланырыкъ ишлеге санай тургъан эдиле.

«**Комсомольская правда**» газетни 2011 жылда 24-чю июньда чыкъгъан номеринден алынып басмаланады.

ЖАЙ СОЛУУ

Шуёхлукъ тёгерекни къууатлайды

Нальчикни 14-чю номерли гимназиясында «Улыбка» деген солуу лагерь ишлейди. Анга Тёппеланы Анжела таматалыкъ этеди. Бюгюнлюкде мында жыйырма бешишер сабийден къуралгъан тёрт къауум барды. Алада 1-8-чи классланы окъуучулары турадыла.

Мен гимназиягъа келген кезиуде устазла Газаланы Аминат бла Мурзаланы Татьяна сабийлери бла столовадан чыгъып келе эдиле. Жауун жаугъаны себепли ала классларына атландыла. Хар къауум жубаннган жерде къангада отрядны аты эм жашчыкъла бла къызчыкъла кеслери ишлеген суратла тагъыладыла.

Ала сейирлерине кёре, къауум-къауум болуп, юлешиндиле. Ала булжугъан кезиуде мен аланы педагоглары бла къысха хапар айтдым. Ала сабийлени къылыкъулары иги болгъанларын чертип билдиргендиле.

Ол себепден ала бла ишлеген да къыйын тюйюлдю. Алагъа деп тюрлю-тюрлю конкурсла, спорт эришиуле бардырыладыла. Бютюнда сюйюб а къызчыкъла бла жашчыкъла бассейннге, киногъа, паркга жюрюйдюле.

Энчи эс мында аланы аш-сууларына бла саулукъларына бёледиле. Кюн сайын тамата повар Валентина Гущина жангы меню къурайды. Медикле уа сабийлени саулукъларын тинтгенлей турадыла.

Бу лагерьде кёп миллетлени келечилери солуйдула. Ала, бир бирлери бла шуёхлукъ жюрюте, заманларын зауукълу ётдюредиле. Устазла уа оюнланы юслери бла аланы бир бирни сюерге, къарындашлыкъ этерге юйретедиле.

ТЕБАЛАНЫ Зурият.
Суратны автор алгъанды.

УСТАЛА

Ариулукъ жашауну сюйдюреди

Гайыланы Мажитни къызы Афашокъаланы Светлана Нальчикде медицина училищени, ызы бла уа Москвада косметологланы алтыайлыкъ курсларын бошагъанды. Шахарда

«Мона Лиза» деген парикмахерскийде ишлейди. Ариу болургъа сюйген тиширыула анга кёп санда келедиле.

Ол хар бирине бети ариу, териси тап болурча къаллай амалла этсе боллугъун да айтады, кёргюзтген да этеди. Алай бла кёлюн кётюреди, жюрегин жарытады, таукел этдиреди.

Аны бла байламлы Светланагъа бетни териси терк аман болмаз ючюн, къаллай амалла этилсе иги боллугъун айтырын тилегенме. Ол былай дегенди: «Табийгъат берген ариулукъланы бла, бетлеринде бир тюрлю бузгъан жери болмагъан тиширыула, жарсыугъа, алай кёп тюйюлдюле. Аланы бир къауумларыны терилери къургъакъ болуп, ол а терк къартаяды, башхаланы уа бетлери жылтырар. Къалай-алай десек да, аланы экиси да кёзге хычыуун кёрюнмейди. Сыйдам бетли, чырайлы тиширыугъа уа къарап турлугъунг келеди.

Болсада дунияны башында эриши тиширыу жокъду. Декоратив косметика къаллай териси болгъан адамгъа да хата келтирмейди, ол угъай, хайырлыды. Жаз башы, бютюнда жай кюнледе, кюн бла жел бетни терисин бузады, аны себепли хар эрттенликде бетге, къаллай да болсун, крем жагъаргъа керекди. Андан сора да, жаз башында, жайда да къаллай тахта кёгет неда жемиш ашай эсенг, аны сууун бетинге ышып, бир кесекге къояргъа керекди. Витамин жетишмеген заманда ол бек хайырлы амалды.

Эсигизге салайым:

Чий сют бетни тюрсюнюн ариу этеди. Бир ненча ыйыкъны анга сют ышып, аны жарым сагъатны ичинде жуумай турургъа керекди. Эрттен-ингир да къашланы, тиш жууугъан жумушакъ шётканы жаулу кремге тийирип, тарагъыз.

Боюнну сапын бла жуугъан кезиуюгюзде сиз аны бек керекли жауун жууун кетересиз. Андан эсе ингирликде боюннга косметикалы сютден ышып къоюп, эрттенликде уа аны сууукъ суу бла жууун кетерсе игиди. Ызы бла уа аны кюндюз хайырланылгъан крем бла ышып къойса тамамды.

Быхыдан этилген маска къартая баргъан териге жарайды. Бетге уакъ тёркагъа ышылгъан быхыны салып, жарым сагъатдан а исси суу бла жууун кетеригиз.

Алма бетни терисин акъсыл этеди эмда жангыртады. Аны бир кесек сютде бишилип, андан бетге маска этедиле. Жыйырма минутдан аны сууукъ суу бла жууун кетерирге боллукъду.

Къургъакъ терини тап халгъа келтириуню дагъыда бир мадар. Жумуртханы сарысына чай къашыкъ бла бир балны тёртден бирин эм чай къашыкъ бла арпа унну экиден бирин къошуп, къатышдырадыла, 10-15 минут тутхандан сора исси суу бла жууун кетередиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
СУРАТДА: Светлана иш юсюнде.
Суратны автор алгъанды.

Той

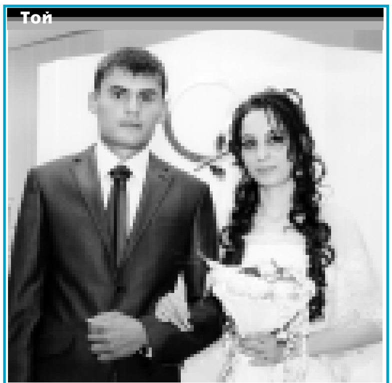

Жаш юйюрге - монглукъ эм насып

Жангы юйюрню къуралгъаны бир тукъумгъа угъай, саулай халкъгъа да магъаналы ишди. Бютюнда бизнича аз санлы миллетге. Бюгюн алай къууанч Жаболаны юйлерин жарытханды. Хызырны жашы Ахмат бла Аттасауланы Юсюпню къызы Залина бир юйюр болгъандыла.

Ахмат Аушигерде туугъанды. Ол, Москвада МЧС-ни От тюшюуге къажау службасыны къырал академиясын бошап, Нальчикде бу министерствону КъМР-де баш управлениясында ишлейди.

Залина Хасанияданды. Ол, Къабарты-Малкъарны къырал эл мюлк академиясында «Бухгалтер эсеп эм аудит» факультетинде окъуп, бусагъатда «Декоративные культуры» МУОПСХП-да баш экономистди. Ала экиси да жетишимлидиле.

Жууукълары, жангы юйленнгенлени алгъышлай, алагъа толу юйюрлю болурларын, бир бирлерин ангылап, ырахат жашарларын тежейдиле. Жаш адамланы къадарлары насыплы, ёмюрлери уа узакъ болсун!

Сейирлик шарт

Боюусуз этилген сурат

Таулу кишини бу сиз кёрген суратын 80-чи жыллада Шалушкада орта школну жай солуулаокъуна жыйып тургъандыла. Алай бла эни – эки, узунлугъу - тёрт метр болгъан суратны жыл кёзюнде тизгендиле. Ол Къабарты-Малкъарны комсомолчуларыны атындан Москвада Халкъ мюлкню жетишимлерини кёрмючюнде да кёргюзтюлгенди, аны майдалын да алгъандыла.

Бригада колхозгъа жыл сайын нартюхню бай тирлигин ёсдюрюп берип да эл мюлкде ишлеген бригадасыны окъуучулары кеси къоллары бла ёсдюрген бахчаларындан жыйгъан нартюх бюртюкледен ишлегендиле. Анга бир тамычы бояу къошулмагъанды.

Сабийле нартюхню тирлигин жыя туруп, кочанлада бир-эки тюрсюнлю бюртюк кёрселе тургъанды. Аны мюлкню хазнасына къошумчулугъу жыл сайын 1,5 миллион сом болгъанды.

Геннадий КОММОДОВ, озгъан ёмюрню 70-чи, 80-чи жылларында Шалушкада орта школну эл мюлк производство бригадасыны таматасы, педагог.

ТАБИЙГЪАТ ЭМ БИЗ

Агъач - жерибизни чырайы

Бизни къыралны бек уллу табийгъат байлыгъы - агъачды. Анга халкъда планетаны «ёпкеси» деп бош айтылмайды. Жер жюзюнде кислородну 60 процентин ол береди. Ол жылны ичинде 50-70 тонна букъуну жутады.

Алай агъачны бир кюйсюз душманы барды – от. Ёмюрледен бери табийгъат ёсдюрген, адамла кеси къоллары бла орнатхан орманлагъа от тюшсе, бир ненча сагъатны ичинде ала кюл болуп къаладыла. Ол жерледен а жаныуарла, къанатлыла не къадар узакъгъа къачаргъа кюрешедиле.

Быллай бир жарсыулу статистика шартха эс бурайыкъ. От тюшгенини сылтауну юсюнден айтханда, ондан 9-су адамланы хаталарынданды. Кёпле, агъачха барып, от тиргизип, аны ёчюлтмей кетедиле. Тюнчюле сигаретлери къабынып тургъанлай, къайры болса ары быргъайдыла, олтургъан жерлеринде къауданнга от саладыла. Жайны, кюзню исси, къургъакъ кюнлеринде бир жилтин окъуна тамамды уллу ёртенни жайылырына.

От уллу кёллюлюкню, безиреуню, чёрчекликни сюймейди. Адамла аны ангылап, агъачха баргъан кезиулеринде къоркъуусузлукъну жалчытыргъа борчлудула. Бир бек керек болмаса, сирнеклеге узалыргъа керек тюйюлдю. Алай туристле жолоучулукъгъа атланнган кезиуде от тиргизирге тюшсе уа, анга ташлы, зыгъырлы жерледе, суу боюнлада жер табаргъа керекди. Торфу болгъан ышкындык (къургъакъ чырпыла жыйылгъан жер), къауданы кетерилмей тургъан жерледен узакъда от этерге керекди.

Сиз агъачда туристле болуп айлана тургъанлай неда наныкъ, жилек, дыгъылен, дугъум, юркюн, сангыраукъулакъ жыяргъа баргъанлай, от тюшгенин кёрсегиз, не этерге керексиз? От кенг жайылмагъан эсе, кеси кючюгюз бла ёчюлтюгюз. Алайда суу тапмасагъыз, чапыракълы агъачны бутакъларындан сибиртги этип, аны бла ёртенни уруп тунчукъдуругъуз. Алай кеси кючюгюз бла боалмасагъыз а, агъач мюлкге эм от ёчюлтюучюлеге хапар билдиригиз.

КъМР-ни От тюшюуге къажау къырал службасы.

КъМР-ни Культура министерствосу «Балкария» тепсеу фольклор-этнография къырал ансамблини директоруна, Ингушетия Республиканы культурасыны сыйлы къуллукъчусу **ЭНЕЙЛАНЫ Хусейни** жашы **Магометге**, анасы **ЭНЕЙЛАНЫ Балдан** ауушханы бла байламлы бушуу этгенин билдирип, къайгъы сёз береди.

Бир ыйыкъгъа гороскоп

27-чи июньдан - 3-чю июльгъа дери

Къочхарла Ыйыкъны асламысында жангызлай болмазгъа кюрешигиз. Нек дегенде сиз фахмулулугъугъузну коллективде кёргюзталлыкъсыз да, аны ючюн. Оноучугъуз бла тюбешгенде, усталыгъыгъызны ачыкъларыкъсыз. Орта эм бараз кюнледе ишде кечге дери къалмагъыз – сизни юйде сакълап турлукъдула.

Танала . Ал кюнледе эшитген хапаргъа эс бурмай къоймагъыз. Аны магъанасын ангыласагъыз, жашауугъузда тюрлениуле не берликлерин билликсиз. Орта кюнден башлап ахшы кезиу боллукъду.

Эгизле. Бек иги ыйыкъды тюбешиулеге. Коллегаларыгъыздан болушлукъ бла ишигизни иги да файдалы этерге боллукъду. Машинагъызда неда юйде болгъан техникада бузукълукъ болса, кесигиз ремонт этерге кюрешмегиз.

Айырычабакъла Бу жети кюн аллай иги кюнле боллукъдула, кесигиз окъуна да ийнанмазча. Ол болум жюрегигизни жапсаргъандан сора да, иги кесек файда да келтирир. Солуу кюнледе уа къыйналыргъа тюшерикди. Былайда сизге жаланда юйюрюгюз, жууукъларыгъыз болушаллыкъдыла.

Асланла. Ишигизде, жашауугъузда тыйгъычланы биреуден кёрмегиз. Хар зат да сиз сюйгенча тап болур ючюн, тёзюмлюлюк керекди. Кючюгюзню жыйышдырып, къолгъа ишни иги оюмлап алсагъыз, сиз этмезлик къуллукъ, иш эм жумуш болмаз.

Къызла. Ыйыкъ озгъан кезиуню андан ары барыууду. Хайырланылып тургъан сынаула уа ыйыкъда файда берлик тюйюлдюле. Ишигизде, жашауугъузда да жангы мадарланы хайырланыргъа кюрешигиз. Бу ыйыкъда коммерция бла кюрешмегиз – ишигиз барлыкъ тюйюлдю. Илмуда уа этген муратыгъызгъа жетерге боллукъсуз, хайт десегиз.

Базманла. Бу ыйыкъда келечиликде, дипломатияда сизге жетген болмаз. Аны хатасындан бек къыйын болумгъа да тюшериксиз – бир бирден тил тутхан тенглени, айырылгъан эр бла къатынны жарашдырыргъа да кюрешириксиз.

Акърапла. Ыйыкъ былайды деп шарт айтырча тюйюлдю. Бир жанын алып къарасакъ, тауусула билмеген, хайыр да келтирмеген ишле бла кюрешириксиз. Экинчи жанын алсакъ, сизге бек керек болгъан танышыула, сёлешиуле, оноула кёп боллукъдула, ала сизни жашауугъузну иги жанына тюрлендирликдиле.

Садакъчыла. Битеу ыйыкъны алып айтсакъ – иги кезиудю. Къуллукъда алгъа ахшы атламла этерик эсегиз да, энчи жашауугъузда уа сакъ болмасагъыз, исси къабаргъа боллукъсуз.

Текемюйюзле. Бир ахшы мурат келликди эсигизге. Болсада, быллай муратым барды, аны жашауда бардыра турама, деп кишиге айтмагъыз. Нек дегенде аны алагъа ангылатхан бек къыйынды. Бек жууукъларыгъыздан а жашырмагъыз, ала сизге болушурукъдула ырысхы бла да, сёз бла да.

Суукъуйла Тинтиу ишлеге жараулу ыйыкъды. Къоркъмагъыз не къыйын ишни да боюнугъузгъа алыргъа: былай болур деп оюмлай билгенигиз, къаллай борчланы да тамамларгъа, аны къой, тинтиу ишледе уллу хорламла этерге болушурукъду. Бараз кюнню ингири эм солуу кюнле уа романтикалы тюбешиулеге аламатдыла.

Чабакъла. Биреу эсебинден, артыкъда сизден эсе къарыусузну эсебинден, кесигизни ёрге кётюрюрге кюрешмегиз. Сизге керек болгъан адамла бла тюбеше турлукъсуз, усталыгъыгъызны, насийхатчылыгъыгъызны да кёргюзтюрюксюз ол тюбешиуледе.

Сёзбер

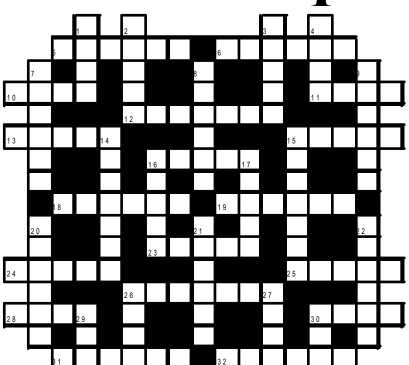

ЭНИНЕ: **5**. Эшикни атлауучу. **6**. Кесине кёл ишлеучю багъалы териси болгъан суу жаныуарчыкъ. **10**. Жаш. **11**. Эчки баласы. **12**. Ол да къонгуроуду. **13**. Сабий тууун сегиз кюн озгъандан сора этилген къууанч. **15**. Отарланы Омарны жырында ол багъанадан базыкъ эди. **16** . Къулакъ такъгъыч. **18**. Олтурургъа сыйлы жер. **19**. Киришген жюн. **23**. Жалынчакъ саугъа. **24**. Ишчи ат. **25**. Бир бири юсюне кёп салыннганы. **26**. Тёммекни «къарындашы». **28** . Кенг ауузлу балта. **30**. Сугъарыргъа ишленнген суу ыз. **31**. Тама-тама таш жаргъан. **32**. Мюйюзсюз мал.

ЁРЕСИНЕ: **1** . Сабийни аладыла ары. **2**. Кюпес жаулукъну «чачы». **3**. Гебенни бир тюрлюсю. **4**. Тюш кёргюзтюучю «ток». **7**. Жангы ёсген кырдык. **8**. Чайкъалмагъан айран. **9**. Чертлеуюк чыбыкъладан согъулгъан «чалман». **14**. Хыликкя этиу, сёгюу. **15**. Жаз башыны аллында кёкден тюшген «мамукъ». **16**. Ишлеп жыйышдырылгъан заман. **17**. Салкъын жер. **20**. Терезелеге орнатыучу темир клетка. **21**.Тукъум бутакъ. **26**. От жагъаны ташы. **27**. Ыннаны халы ийириучю «станогу». **29**. Намазгъа чакъырыу. **30**. Ёлюм неда ол жетсе, болжал жокъ.

Сёзберни **ТОКУМАЛАНЫ Хусейн** жарашдыргъанды.

къ	у	з	гъ	у	н						
у		а		ш		м	а	р	ж	а	н
м	ы	р	т	а	з	а	къ		а		ю
у		а		м		нг		г	я	у	р
р	а	у	б	а	з	ы		а		з	
с		а		гъ		л	у	к	к	у	р
х	а	т	л	а	м	а		к		н	
а	й		а	н		й		ы			т
	ы		б		э		о		ж	а	у
а	р	с	а	р	л	ы	къ		е		я
	ы				т		а	къ	м	а	къ
э	к	и	н	д	и						
	а		ю		р						
ё	м	ю	р								

Газетни 120-чы-121-чи номеринде басмаланнган сёзберни жууаплары.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫ Владимир, БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи -**42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62**. Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - **42-67-68,42-24-02.**
Экономика бёлюм - **42-66-73.**
Культура бёлюм - **42-75-82, 42-68-72.**
Социальный политика бёлюм - **42-66-76, 47-27-59.**
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - **47-26-39, 42-66-71.**
Письмола эм реклама бёлюм - **42-37-94.**
Тилманчла бёлюм - **47-31-28.**
Сурат алыучула - **42-75-82, 42-66-76.**
Бухгалтерия - **42-30-87.**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —Н-0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Жаш тёлюню эмда жамауат биригиулени ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Байсыланы Марзият- дежурный редактор;Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Кулчаланы Зульфия (1-2-чи бетле), Зезаланы Лида (3-4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3500 экз. Заказ №1766

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы: **elbor_50@mail.ru**